

Särskilt om våld i mål om vårdnad, boende och umgänge

En fördjupande bilaga till
Kunskapsstöd för rättsväsendet

Särskilt om våld i mål om vårdnad, boende och umgänge

En fördjupande bilaga till Kunskapsstöd för rättsväsendet

Denna text är en fördjupning till Kunskapsstöd för rättsväsendet – ett webbaserat kunskapsstöd för polis, åklagare, domstolsväsende och kriminalvård. Kunskapsstödet har tagits fram av Nationellt centrum för kvinnofrid i samarbete med Jämställdhetsmyndigheten på regeringens uppdrag. Fördjupningen har författats av Jämställdhetsmyndigheten.

Fördjupningen riktar sig särskilt till dig som arbetar i domstol.

Version 1.1
2025-06-16

Innehåll

Inledning	4
Problembeskrivning	4
Internationella rekommendationer	4
GREVIO	4
FN:s kvinnokommitté	5
FN:s särskilda rapportör	5
FN:s barnrättskommitté	5
Kartläggningar om våld och vårdnad, boende och umgänge	6
Tidigare genomgångar	6
Jämställdhetsmyndighetens kartläggning	6
Uppföljning av Jämställdhetsmyndighetens kartläggning	7
Jämställdhetsmyndighetens kartläggning av barn- och tvångsäktenskap, månggifte m.m.	7
Våldsmedveten handläggning av mål om vårdnad, boende och umgänge	8
Barnets bästa	8
Barnets delaktighet	9
Risken att barnet utsätts för våld eller andra övergrepp	10
Riskbedömning	12
Barnets grundläggande rättigheter	13
Vårdnad	14
Boende och umgänge	15
Interimistiska beslut	16
Indispositiva mål	17
Metoder för socialnämndernas riskbedömningar	17
Samförståndslösningar	18
Intervju med Maria Eriksson: Risker för barns utveckling	19
Intervju med Anna Norlén: Allvarliga konsekvenser för barn som upplever våld i hemmet	22

Inledning

Ungefär 200 000 barn i Sverige lever i hem där det förekommer våld eller andra övergrepp. Oenighet om vårdnad, boende eller umgänge utgör en hög riskindikator vad gäller barns våldsutsatthet. I en nationell kartläggning från Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2022, där nästan 6000 barn i årskurs 9 tillfrågats, svarade 84,9 procent av barn vars föräldrar varit oense om boende och umgänge att de utsatts för någon form av våld. Bland barn som rapporterade att föräldrarna var oense om boende och umgänge var 45,8 procent utsatta för flera olika former av våld, till skillnad från 14,7 procent bland de barn vars föräldrar var överens om boende och umgänge. Barn vars föräldrar är oense om boende och umgänge var också i högre grad utsatta för allvarligare och grövre former av våld.

Många gånger är det först när föräldrarna separerar som den utsatta föräldern kan berätta om, söka hjälp och anmäla våldet. Av den anledningen kan det vara först efter separationen som barns utsatthet för våld blir känd av myndigheter och andra aktörer. Det är också i detta skede som det kan bli aktuellt för en förälder att i större utsträckning försöka skydda barnet från risker kopplat till den andra förälderns våld, exempelvis genom att ansöka om ett beslut om vårdnad, boende eller umgänge.

Därför kan barns skydd från våld och annan utsatthet komma att avgöras i mål om vårdnad, boende och umgänge.

Problembeskrivning

Internationella rekommendationer

Sveriges arbete för mänskliga rättigheter och för att bekämpa våld i hemmet övervakas av olika internationella organ. Ett antal rekommendationer har lämnats till Sverige gällande frågor om

vårdnad, boende och umgänge. Några av dessa beskrivs kortfattat nedan.

GREVIO

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, Istanbulkonventionen, ratificerades av Sverige 2014. Enligt Istanbulkonventionens artikel 31 om vårdnad, umgängesrätt och säkerhet ska stater som antagit konventionen "[...] vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att förekomsten av sådant våld som faller inom ramen för denna konvention beaktas när frågor om vårdnad av barn och barns umgängesrätt ska avgöras". Staterna ska också "[...] vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att utövandet av umgängesrätt eller vårdnad inte äventyrar brotts-offrets eller barnens rättigheter och säkerhet."

Europarådets expertgrupp GREVIO (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence) har i sina rekommendationer om Sveriges implementering av Istanbulkonventionen uppmanat Sverige att prioritera våldsutsattas säkerhet i ärenden om vårdnad, boende och umgänge.

För att tillämpa barnets bästa behövs enligt GREVIO ett starkt barnrättsperspektiv och välgrundade riskbedömningar. Domstolar måste få mer kunskap om mäns våld mot kvinnor och barn, samt vilka konsekvenser beslut om gemensam vårdnad eller umgängesrätt kan få. GREVIO betonar vikten av att systematiskt identifiera och undersöka förekomst av våld i mål om vårdnad, boende och umgänge. Kontakt bör tas med relevanta aktörer för att få information om pågående eller tidigare straffrättsliga förfaranden och riskbedömningar och säkerhetsplaneringar bör inhämtas från socialtjänst och polis. Vid medlingsprocesser behöver det göras en riskbedömning samt säkerställas att den våldsutsatta deltar frivilligt.

GREVIO uppmanar Sverige att vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att domstolar har kännedom om att begreppet parental alienation

syndrome (PAS), på svenska föräldraalienation, samt liknande begrepp, saknar vetenskaplig grund.

· **LÄS VIDARE:**

· [Council of Europe \(2019\) GREVIO's \(Baseline\) Evaluation Report – Sweden](#)

· [Council of Europe \(2024\) GREVIO First Thematic Evaluation Report – Sweden](#)

FN:s kvinnokommitté

Kvinnokonventionen, FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, CEDAW, ratificerades av Sverige 1980. FN:s kvinnokommitté som övervakar efterlevnaden av kvinnokonventionen, noterar med oro i sina sammanfattade slutsatser till Sverige att pappor beviljas vårdnad eller umgängesrätt trots att de tidigare gjort sig skyldiga till våld i hemmet. Kommittén rekommenderar att det säkerställs att våld i hemmet beaktas i beslut om vårdnad eller umgängesrätt och att medvetenheten ökar i rättsväsendet om hur sådant våld skadar ett barns utveckling.

· **LÄS VIDARE:**

· [CEDAW/C/SWE/CO/10: Sammanfattande slutsatser om Sveriges tionde periodiska rapport](#)

FN:s särskilda rapportör

FN:s kommission för mänskliga rättigheter har tillsatt en särskild rapportör om våld mot kvinnor, dess orsaker och konsekvenser. Den särskilda rapportören har på global nivå granskat sambandet mellan mål om vårdnad, boende och umgänge, våld mot kvinnor och våld mot barn. Rapportören lyfter allvarliga och systematiska brister vad gäller bedömning av barnets bästa och att barn tvingas till umgänge med en förälder även när det finns klara belegg för att föräldern utövat våld.

FN:s medlemsstater rekommenderas att förbjuda användandet av begreppet parental alienation syndrome (PAS), på svenska föräldraalienation, samt liknande begrepp i rättsliga sammanhang eftersom föräldraalienation saknar vetenskaplig

grund och är ett maktmedel för att underminera barns och kvinnors rättigheter. FN:s särskilda rapportör konstaterar att användandet av begreppet riskerar att överskugga det våld och den kontroll som män utövar mot kvinnor och barn samt att begränsa barns rätt till delaktighet, vilket i förlängningen kan leda till att barns skydd från en våldsutövande förälder inte säkerställs. Råd från FN är att istället tillämpa väl beforskade förklaringsmodeller till varför barn inte vill ha kontakt med en förälder istället för en förenklad och ensidig modell med bristande vetenskapligt stöd som medför risker för barn och utsatta vuxna.

· **LÄS VIDARE:**

· [A/HRC/53/36: Custody, violence against women and violence against children – Report of the Special Rapporteur on violence against women and girls, its causes and consequences, Reem Alsalem](#)

FN:s barnrättskommitté

FN:s barnrättskommitté, som övervakar hur konventionsstaterna efterlever FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), rekommenderar Sverige att säkerställa att barn kommer till tals och att deras åsikter beaktas i mål om vårdnad, boende och umgänge.

Barnrättskommittén lyfter även att det behöver säkerställas att principen om barnets bästa tillämpas konsekvent i rättsliga processer avseende vårdnad, boende och umgänge, samt att vägledning och utbildningsinsatser ska ges till berörda yrkespersoner som är ansvariga för att fastställa barnets bästa, i syfte att ge tillräcklig tyngd till dessa intressen.

Barnrättskommittén är vidare bekymrad över den bristande förmågan hos professionella att upptäcka och hantera våld mot barn.

· **LÄS VIDARE:**

· [CRC/C/SWE/CO/6-7: Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport](#)

Kartläggningar om våld och vårdnad, boende och umgänge

Förekomsten av uppgifter om våld i ärenden om vårdnad, boende och umgänge, och hur dessa uppgifter beaktas, har kartlagts i utredningar och belysts i forskning. Nedan följer några exempel.

Tidigare genomgångar

En tidigare offentlig utredning som genomfört en mindre genomgång av förekomsten av uppgifter om våld i mål om vårdnad, boende eller umgänge har visat att det handlar om drygt en tredjedel av målen. En svensk studie visar att andelen ärenden där det förs fram uppgifter om våld kan vara så hög som runt hälften av målen.

LÄS VIDARE:

[SOU 2017:6 Se barnet!](#)

[Bergman, A-S. & Rejmer, A. \(2017\) Parents in child custody disputes: Why are they disputing?](#)

Jämställdhetsmyndighetens kartläggning

Uppgifter om våld förekommer i en majoritet av målen
Jämställdhetsmyndigheten har haft i uppdrag från regeringen att kartlägga i vilken utsträckning och på vilket sätt uppgifter om våld eller andra övergrepp framförts och beaktats i mål om vårdnad, boende och umgänge. Av kartläggningen framgår att i mål om vårdnad, boende eller umgänge förekommer uppgifter om våld eller andra övergrepp i 64 procent av målen. Mest frekvent förekommer uppgifter om våld eller övergrepp av en förälder mot ett eller flera barn och våld eller övergrepp av en man mot en kvinna.

Riskbedömningar brister

Kartläggningen visar att riskbedömningar brister och behöver metodutvecklas och grundas på metoder med stöd i forskning. Någon enhetlig metod för hur risk beaktas för uppgifter om våld eller andra övergrepp som framförts i målen har inte kunnat utläsas i domarna. I flertalet mål avfärdas uppgifterna för att de inte anses styrkta, eller omnämns inte alls, trots att det av förarbeten framgår

att det inte är lika höga beviskrav som i brottmål.

Även i 2014 års vårdnadsutredning framträder bilden att riskbedömningar i mål om vårdnad, boende eller umgänge varken är transparenta eller grundade på metoder med stöd i forskning.

Barnrättsperspektivet behöver stärkas

Vid bedömningen av barnets bästa beaktas barnets individuella omständigheter, behov och rättigheter i låg utsträckning eller med standardskrivningar, i cirka hälften av målen. Vid bedömningen av barnets bästa tar domstolen i cirka hälften av målen inte hänsyn till den akuta faran det kan innebära för barn att utsättas för våld och vilka konsekvenser våldsutsatthet kan innebära för barnets hälsa och utveckling på sikt. Detta är oberoende av om det handlar om enstaka våldshändelser eller omfattande, upprepat och systematiskt våld.

I 57 procent av de granskade målen framkommer inte barnets inställning i vårdnad-, boende- eller umgänesfrågan i domen. För barn med funktionsnedsättning redovisades inställningen i ännu lägre grad.

Uppgifter om våld beaktas i låg utsträckning

Vid avgörande om vårdnad och boende beaktas samarbetssvårigheter i större utsträckning än uppgifter om våld och övergrepp. I flera domar omformuleras uppgifter om våld eller andra övergrepp som konflikt eller samarbetssvårigheter, vilket gör att våldet osynliggörs. Vid resonemang kring samarbetssvårigheter bortser domstolen från de ojämlika maktförhållanden som förekomst av våld eller andra övergrepp innebär. Samarbete mellan föräldrar kan vara direkt olämpligt vid våldsutsatthet utifrån de risker våldet kan innebära för barnet och den våldsutsatta föräldern, i majoriteten av målen mamman. Vid avgörande om umgänge beaktas barns behov av en nära god kontakt med båda föräldrarna i större utsträckning än uppgifter om våld och övergrepp.

Överenskommelser fastställs trots uppgifter om våld

Jämställdhetsmyndighetens kartläggning visar att i 61 procent av målen där det framkommer uppgifter om våld eller övergrepp fastställer domstolen föräldrars överenskommelse. Det framgår

att domstolen verkat för att överenskommelser ska komma till stånd, även i de fall där det med hänsyn till de allvarliga uppgifter som framkommer om våld eller andra övergrepp borde anses direkt olämpligt. Domstolen har nästan utan undantag fastställt överenskommelsen med en standard-skrivning om att överenskommelsen anses vara i enlighet med barnets bästa.

Kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck behövs
Domstolen omnämner sällan uttryckligen hedersrelaterat våld och förtryck i domarna. För att kunna genomföra adekvata riskbedömningar behövs förståelse för vad som särskiljer hedersrelaterat våld och förtryck från annat våld som begås i nära relation, samt vilka konsekvenser utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck kan få för det enskilda barnet. Eftersom domstolen inte alltid uppfattar att våldet är hedersrelaterat tar de heller inte i beaktande att hedersrelaterat våld och förtryck sällan utgörs av enskilda händelser där våld utövas av en person mot en annan, utan att våldet många gånger är kollektivt sanktionerat och rättfärdigat.

Riskbedömning utifrån förälders och barns vistelse i skyddat boende
I de riskbedömningar som genomförts när en förälder och/eller barnet vistats på skyddat boende, beaktas vistelsen i cirka hälften av bedömningarna. Det våld eller de övergrepp som föräldern eller barnet bedömts ha behov att skyddas från beaktas dock inte alltid. Resonemang fördes enbart i enstaka mål kring vad riskerna för barnets säkerhet och hälsa kan innebära vid umgänge med en våldsutövande förälder. I vissa domar bedömdes vistelse i skyddat boende som samarbetssvårigheter.

... **LÄS VIDARE:**

... [Jämställdhetsmyndigheten \(2022\) Uppgifter om våld är inget undantag \(2022:1\)](#)

Uppföljning av Jämställdhetsmyndighetens kartläggning

I ett uppföljande regeringsuppdrag har Jämställdhetsmyndigheten bland annat fört dialog med 23 tingsrätter och samtliga sex hovrätter om

sin kartläggning av uppgifter om våld i mål om vårdnad, boende och umgänge.

Jämställdhetsmyndigheten lämnar 13 rekommendationer till regeringen, domstolarna och andra aktörer. Det behöver utredas hur förutsättningarna för att pröva frågorna om vårdnad, boende och umgänge kan förbättras, samt hur ett alternativt förfarande skulle kunna se ut som kan stärka domstolens möjlighet att säkerställa skydd för våldsutsatta vuxna och barn och tillämpa ett starkare barnrättsperspektiv.

... **LÄS VIDARE:**

... [Jämställdhetsmyndigheten \(2023\) Sätt barnen i centrum för tvisten om deras liv \(2023:12\)](#)

Jämställdhetsmyndighetens kartläggning av barn- och tvångsäktenskap, månggifte m.m.

Jämställdhetsmyndigheten har haft i uppdrag från regeringen att kartlägga och analysera förekomsten av barn- och tvångsäktenskap, månggifte samt andra närliggande frågor i Sverige. I en studie av domar ingick 24 mål om vårdnad, boende och umgänge. I 12 av dessa domar framkommer att äktenskapet mellan föräldrarna har ingåtts genom tvångsäktenskap/arrangerat äktenskap, där det i majoriteten av fallen inte har funnits ett val för någon av parterna. I sju fall framgår att det har handlat om ett barnäktenskap. Det är enbart flickor som har gifts bort som minderåriga. Totalt 22 av dessa mammor hade vid tillfället för domen skyddade personuppgifter och/eller bodde på skyddat boende.

I majoriteten av de fall där det framgår av domen att ett barn bevittnat eller utsatts för våld från pappans sida har barnet varit en flicka. En majoritet av samtliga barn har själva blivit utsatta för både fysiskt och psykiskt våld under uppväxten, till största delen hedersrelaterat våld och förtryck med olika former av begränsningar och kontroll i vardagen. Det psykiska våldet är även kopplat till att barnen systematiskt under uppväxten har bevittnat våld och hot som pappa har utövat mot mamma. Ett av de vanligast förekommande hoten som riktas mot barnen handlar om bortförande

till annat land, ofta för att där utsättas för barn-
äktenskap och undanhållas från mamman.

Kartläggningens slutsatser visar att mål om
vårdnad, boende och umgänge är en arena där
den våldsutövande föräldern kan utöva så kallat
eftervåld, det vill säga när förövarens våld och
maktutövning fortsätter efter separationen. Som
en del av eftervåldet kan förövaren utsätta och
använda barnen för att hämnas på kvinnan eller
för att behålla kontroll över henne. Kvinnor som
lämnar barnäktenskap, tvångsäktenskap eller
månggifte som varit utsatta för våld riskerar att
bli mer utsatta efter att de har lämnat relationen.
Många har ett stort behov av skyddsinsatser
eftersom de ofta är eftersökta av mannen samt
hans och/eller den egna släkten. Utifrån risken
för bortförande eller våld, inklusive dödligt våld,
mot kvinnan och barnen behöver domstolar
kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck
och dess kollektiva karaktär så att beslut om
umgänge inte fattas i dessa mål.

... LÄS VIDARE:

... [Jämställdhetsmyndigheten \(2025\) Ett liv präglad av våld](#)
... [\(2025:12\)](#)

Våldsmedveten hand- läggning av mål om vårdnad, boende och umgänge

*För att lagstiftarens intention om barns rättigheter
samt skydd för våldsutsatta vuxna och barn ska
få genomslag, följer nedan en beskrivning utifrån
lagstiftning och forskning om hur domare kan
handlägga mål om vårdnad, boende och umgänge
på ett våldsmedvetet sätt.*

Barnets bästa

Principen om barnets bästa är en av grund-
principerna i barnkonventionen (artikel 3) och ska
tolkas tillsammans med barnkonventionens övriga
artiklar. Barnkonventionen gäller som lag i Sverige
vilket innebär att rätten ska beakta de rättigheter
som följer av konventionen vid avvägningar och
bedömningar som görs i beslutsprocesser i ärenden
om vårdnad, boende och umgänge.

Barnets bästa kommer också till uttryck som en
rättsregel i portalparagrafen 6 kap. 2 a § föräldra-
balken (FB), som har funnits sedan 1998 års
vårdnadsreform. I den nu gällande lydelsen anges
att barnets bästa ska vara avgörande för alla
frågor om vårdnad, boende och umgänge, vilket
även omfattar processen i sig och inte enbart
besluten i målen.

Innebörden av barnets bästa är omdiskuterad i
forskningen och framgår inte direkt av lagtext.
Den ska möjliggöra en flexibel helhetsbedömning
av det enskilda barnets bästa. Barnets bästa kan
ha olika benämningar, exempelvis rättslig målsätt-
ning eller rättslig konstruktion.

Några utgångspunkter som ska vägas in i barnets
bästa-bedömningen och som kommer till uttryck
i lagtext i 6 kap. FB är följande:

- Barnets grundläggande rättigheter (6 kap. 1–2 §§ FB)
- Risken att barnet utsätts för våld eller andra övergrepp (6 kap. 2 a 2 st. § FB)
- Barnets delaktighet (6 kap. 2 b § FB)

... LÄS VIDARE:

... Singer, A. (2022) Barnets bästa. Om barns rättsliga ställning i
... familj och samhälle, uppl. 7. Norstedts juridik.

... Schiratzki, J. (2019) Barnrättens grunder, uppl. 7.
... Studentlitteratur.

... [Ds. 2019:23 Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s](#)
... [konvention om barnets rättigheter](#)

Vad som är barnets bästa i en fråga om vårdnad, boende och umgänge måste enligt förarbeten avgöras i varje enskilt fall utifrån en bedömning av barnets individuella förhållanden. Begreppet får inte användas slentrianmässigt. Det är viktigt att domstolar tydligt redovisar hur man har resonerat i det enskilda fallet. Noggrant redovisade resonemang är viktigt bland annat för att möjliggöra en kontroll av avgörandets riktighet, öka parternas förståelse och upprätthålla förtroendet för rättsskipningen. Kunskap och beprövad erfarenhet om barn ska ligga till grund för bedömningen av barnets bästa, i kombination med att barnet självt får komma till tals. Hänsyn ska tas till allt som rör barnets fysiska och psykiska välbefinnande och utveckling och såväl långsiktiga som kortsiktiga effekter för barnet bör beaktas så långt det är möjligt.

LÄS VIDARE:

[Prop. 2024/25:10 Tryggare hem för barn](#)

[Prop. 2020/21:150 Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister](#)

[Prop. 2005/06:99 Nya vårdnadsregler](#)

Barnets delaktighet

Barnets rätt till delaktighet

Barnets rätt att uttrycka sina åsikter och bli hörd tillhör en av barnkonventionens grundprinciper (artikel 12). 6 kap. 2 b § FB slår fast att barnet har rätt att få information i frågor om vårdnad, boende och umgänge och ska ges möjlighet att framföra sina åsikter, vilka ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Barnets rätt till delaktighet utövas i regel inom ramen för socialnämndens upplysningar och/eller utredningar. Barnet får även höras inför rätten, om särskilda skäl talar för det och det är uppenbart att barnet inte kan ta skada av att höras (6 kap. 19 § FB). Enligt förarbeten ska bestämmelsen om barns delaktighet, tillsammans med principen om barnets bästa, utgöra utgångspunkten för lagens mer konkreta regler. Det uttalas att barns åsikter ska beaktas även om barnet inte kan ge

uttryck för en tydlig inställning, vilket syftar till att stärka yngre barns rätt att komma till tals.

Därtill lyfts vikten av att barnets åsikter, samt hur dessa beaktas, dokumenteras. Det är ytterst domstolen som ansvarar för att barnet har getts möjlighet till delaktighet, till exempel genom socialnämndens upplysningar eller utredningar.

LÄS VIDARE:

[Prop. 2020/21:150 Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister](#)

Leviner, P. (2020). Barns rätt till delaktighet. I Åhman, K., Leviner, P. & Zillén, K. (red.) Barnkonventionen i praktiken: Rättsliga utmaningar och möjligheter. Norstedts juridik.

WEBBUTBILDNING:

["Barns rättigheter". Avsnitt i Brottsövermyndighetens webbutbildning Barn i rättsväsendet](#)

Att barn kommer till tals i tvister om vårdnad, boende eller umgänge är även en fråga om ett tillräckligt kunskapsunderlag för bedömningen av barnets bästa. Barn är den mest tillförlitliga källan till kunskap om deras egna uppfattningar respektive upplevelser. De kan både bidra med information i målet och uttrycka en åsikt, vilket är viktigt att skilja på. Det är inte givet att vuxna runt barnet har inblick i barnets eventuella upplevelser av utsatthet eller otrygghet.

För yngre barn är rätten till delaktighet lika viktig, även om de inte kan uttrycka sina åsikter på samma sätt som äldre barn. Det innebär att det är särskilt viktigt att beakta kunskap och forskning om barn och om hur samtal med barn genomförs. Barnrättskommittén hänvisar till forskning som visar att barnet kan bilda åsikter vid mycket ung ålder, även om barnet kanske inte kan uttrycka dessa åsikter verbalt.

LÄS VIDARE:

[Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 7 \(2005\) Genomförandet av barnets rättigheter under tidig barndom \(CRC/C/GC/7\)](#)

[Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 12 \(2009\) Barnets rätt att bli hörd \(CRC/C/GC/12\)](#)

Särskilt betydelsefullt för våldsutsatta barn

Det finns både svenska och internationella studier som pekar på att delaktighet kan vara av särskild betydelse för just barn som upplevt våld och annan utsatthet i familjen. Studierna visar att barn som har erfarenheter av våld och utsatthet i högre grad betonar rätten att själva få vara med och bestämma var de ska bo eller hur umgänget ska se ut, jämfört med barn som inte har sådana erfarenheter.

LÄS VIDARE:

[Briksson, M. \(2024\) Children's Participation and Perspectives in Family Disputes. I Kaldal, Hellner & Mattson \(red.\) Children in Custody Disputes. Palgrave Macmillan](#)

Särskilt om barn med funktionsnedsättning

Barn med funktionsnedsättning har på samma sätt som andra barn rätt att få uttrycka sin mening och få sina åsikter beaktade. Trots gruppens ökade risk att utsättas för våld görs färre utredningar om våldsutsatthet och de får i mindre utsträckning tillgång till skydd och stöd. Barn med funktionsnedsättning kan ha svårigheter med tal, språk och kommunikation och kan behöva stöd eller anpassningar för att kunna delta i samtal om deras livssituation.

LÄS VIDARE:

[Myndigheten för delaktighet \(2024\) Fråga, lyssna och förstå: Om att motverka våld mot barn och unga med funktionsnedsättning](#)

WEBBUTBILDNING:

[Barnafrids Basprogram om våld mot barn och unga – gruppspår barn och unga med funktionsnedsättning](#)

Risken att barnet utsätts för våld eller andra övergrepp

Risken att ett barn utsätts för våld ska sättas främst

I bestämmelsen om barnets bästa (6. kap 2 a § FB) anges att det vid bedömningen av vad som är bäst för barnet ska fästas avseende särskilt vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för våld eller annat övergrepp, eller att

barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa. Genom lagändringarna i föräldrabalken 1 januari 2025 förtydligas att risken att ett barn utsätts för våld eller andra övergrepp ska sättas främst, med avsikt att större fokus ska läggas på den riskbedömning som domstolar och socialtjänster ska göra i bedömningen av vad som är bäst för barnet. Att risken för att ett barn utsätts för våld eller annat övergrepp ska sättas främst grundar sig i att ett barn har en absolut rätt att inte utsättas för våld eller annan kränkande behandling. Genom lagändringarna lyftes även begreppet *våld* in som en omständighet att beakta i 6 kap. 2 a § FB för att tydliggöra att det inte bara är fysiskt våld utan våld i alla former av våld som ska beaktas.

LÄS VIDARE:

[Prop. 2024/25:10 Tryggare hem för barn](#)

Risken att barnet utsätts för våld eller annat övergrepp

Våld kan ta sig många olika uttryck och former. Våld som barn kan utsättas för av en omsorgsperson kan exempelvis vara fysiskt, psykiskt, sexuellt eller digitalt våld, vanvård, försummelse eller utnyttjande. I familjer där det förekommer våld mellan vuxna är det vanligt att barnet upplever våld eller utsätts för direkt våld.

Barn som är utsatta för våld löper även en ökad risk att vara multipelt utsatta, det vill säga utsatta för flera våldsformer. Samband finns också mellan våldets allvarlighetsgrad och multipel utsatthet. Flera studier visar att flickor, barn med funktionsnedsättningar, barn med beteendemässiga svårigheter eller känslomässig problematik, och barn som identifierar sig som homo-, bi-, eller transsexuell, eller som queer- eller intersexperson (hbtqi+), löper en ökad risk att utsättas för våld.

LÄS VIDARE:

[Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 13 \(2011\)](#)
[Barnets rätt till frihet från alla former av våld \(CRC/C/GC/13\)](#)

[Stiftelsen Allmänna Barnhuset \(2023\) Våld mot barn 2022 – En nationell kartläggning](#)

[Stiftelsen Allmänna Barnhuset \(2020\) Multiutsatta barn](#)

WEBBUTBILDNING:

[Brottsoffermyndighetens webbutbildning Barn i rätts-
väsendet](#)

***Risken att barn utsätts för hedersrelaterat våld och
förtryck***

Våld mot barn kan även ske inom en hederskontext, där våldet ofta är kollektivt sanktionerat och utövas av flera förövare. Flickor och kvinnor utsätts i större utsträckning för hedersrelaterat våld och förtryck och förväntas upprätthålla hedersnormer om oskuld och kyskhets, men även pojkar och män kan vara utsatta i en hederskontext. Personer med funktionsnedsättning och hbtqi-personer som lever i en hederskontext riskerar att vara särskilt utsatta.

Hedersrelaterat våld och förtryck kan få svåra konsekvenser för de som utsätts. Om ett barn bryter mot hedersnormer ökar risken att utsättas för olika former av våld. Hedersrelaterat våld och förtryck kan exempelvis utgöras av begränsad frihet, oskuldskontroller, ofrivilliga bortföranden utomlands för syften som uppfostringsresa, barn-äktenskap eller könsstympning av flickor och kvinnor. Ytterst kan det handla om dödligt våld. Förutom konsekvenserna av själva våldet och förtrycket kan de utsatta riskera allvarliga repressalier om de söker stöd för sin utsatthet, exempelvis genom att kontakta myndigheter eller anmäla brott. De utsätts ofta för stor press från familj och omgivande nätverk att ta tillbaka sina uppgifter och riskerar att bli uteslagna från familj och släkt.

LÄS VIDARE:

[Jämställdhetsmyndighetens webbsida om hedersrelaterat
våld och förtryck](#)

[Myndigheten för delaktighet \(2025\) Särskild sårbarhet,
särskilt ansvar](#)

[Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor \(2024\)
Du får inte existera](#)

Risken att barnet utsätts för dödligt våld

Separation och konflikter kring barn utgör en bakgrund till dödligt våld mot kvinnor och barn, enligt såväl svenska som internationella studier.

Bland Socialstyrelsens skade- och dödsfallsutredningar finns en grupp barn som dödsats av en förälder som befunnit sig i en kris, som i flera fall orsakats av separation eller vårdnadstvst. I utredningarna har det framkommit brister i samhällets skyddsnät när det gäller barn som är brottsoffer. Till exempel finns brister i att beakta risker vid uppgifter om våldsutsatthet och de aktörer som fått kännedom om att barn far illa har inte agerat tillräckligt för att skydda barnet. Mot denna bakgrund blir det viktigt att riskbedömningar innefattar risken för dödligt våld, mot såväl vuxna som mot barn.

LÄS VIDARE:

[Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall
2022-2023](#)

Risken att någon annan i familjen utsätts för våld

Det uttalas i förarbeten att våld och andra övergrepp riktade mot till exempel den andra föräldern eller syskon i familjen kan medföra att barnet far illa. Eftersom barn kan ha svårt för att förstå våldets allvarlighetsgrad kan även lindrigare våld uppfattas som skrämmande.

LÄS VIDARE:

[Prop. 2005/06:99 Nya vårdnadsregler](#)

Barn som upplever våld i familjen försöker på olika sätt hantera både sin livssituation och situationer där det förekommer våld. De kan agera för att skydda sig själva, syskon eller förälder, vilket kan innebära en risk att de blir direkt utsatta för våld.

Sedan 2021 är det enligt 4 kap. 3 § brottsbalken straffbart att utsätta ett barn för att bevittna vissa brottsliga handlingar, såsom vålds- och sexualbrott (barnfridsbrott). Både barn och föräldrar som är utsatta för våldsbrott är brottsoffer vars skydd behöver säkerställas.

LÄS VIDARE:

[Prop. 2020/21:170 Barn som bevittnar brott](#)

Risken att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar

Risken att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar tar sikte på situationer såväl i Sverige som utomlands. Enligt praxis är exempel på omständigheter som kan visa på en konkret risk för bortförande åtgärder som framstår som vidtagna för att förbereda ett senare bortförande eller uttalanden som tyder på ett sådant syfte hos föräldern.

LÄS VIDARE:

NJA 2023 s. 1018 "Risken för bortförande II".

Studier har visat att domstolsprocesser om vårdnad, boende och umgänge, eller andra myndighetsbeslut, kan vara ett motiv till bortförande. Syftet med ett bortförande kan variera, men vanligt är barn- eller tvångsäktenskap, uppfostringsresa eller att familjen på andra sätt vill upprätthålla eller återupprätta sin heder. Den vanligaste riskfaktorn i individens liv innan bortförandet är hedersförtryck som kan ta sig uttryck i form av allt från kontroll, begränsningar och regler kring vänner och repressalier, kränkningar samt fysiskt och psykiskt våld. Det fysiska våldet är ofta systematiskt utövat under barnets hela uppväxt. Barnen utsätts även för olika former av systematisk psykisk misshandel i vissa fall i kombination med fysiska uttryck, som att bli isolerad från övrig familj. Andra exempel på riskfaktorer är religiositet som tagit extrema former, normbrytande beteende och starkt inflytande från släkt.

LÄS VIDARE:

[Jämställdhetsmyndigheten \(2022\) Bortförda barn och unga \(2022:25\)](#)

[Jämställdhetsmyndigheten \(2023\) När barn tvingas ta ansvar för sitt eget skydd \(2023:15\)](#)

[Jämställdhetsmyndigheten \(2025\) Ett liv präglad av våld \(2025:2\)](#)

Risken att barnet annars far illa

Ett barn kan fara illa på andra sätt än de som räknas upp i bestämmelsen om barnets bästa (6 kap. 2 a § FB). Exempelvis uttalas i förarbeten att ett barn i vissa fall kan bedömas fara illa av att behöva träffa en förälder mot sin vilja. Barn

kan utöver våldsutsatthet leva under andra svåra livsomständigheter som kan innebära en risk för barns hälsa och utveckling. Det kan exempelvis vara missbruk, psykisk sjukdom eller kriminalitet hos föräldrarna. Studier visar att barn i familjer där det förekommer missbruk, psykisk ohälsa eller ekonomiska svårigheter löper en ökad risk att utsättas för våld. Andra faktorer som kan innebära risk att barnet far illa är brister i omvårdnad, tillsyn eller fostran av barnet.

LÄS VIDARE:

[Prop. 2024/25:10 Tryggare hem för barn](#)

[Stiftelsen Allmänna Barnhuset \(2024\) Våldsutsatthet bland barn till föräldrar med svårigheter](#)

[Kankaanpää Thell, E. \(2023\) Från föräldrars ansvar till ansvarsfrihet för föräldrar](#)

Riskbedömning

Riskbedömning när uppgifter om våld framförs

När uppgifter om våld eller andra övergrepp förs fram i ett mål om vårdnad, boende eller umgänge måste domstolen pröva uppgifterna och genomföra en välgrundad riskbedömning. Riskbedömningen är en prövning i två steg; (1) dels ska någon av de i lagen angivna riskfaktorerna fastslås, (2) dels ska dessa medföra en viss fara att barnet far illa. Riskbedömningen ska grundas på vad som är utrett om tidigare inträffade händelser och om andra faktiska omständigheter. Det kan exempelvis vara tidigare övergrepp, hot om övergrepp, allmän attityd till våld, missbruksproblem, psykisk sjukdom eller en våldsutövande förälders behov av att utöva makt och kontroll. Beviskraven är inte lika höga som i brottmål, det beviskrav som normalt gäller i tvistemål tillämpas. Det finns inte något krav på att det ska finnas en brottmålsdom och en uppgift om våld ska beaktas även om exempelvis en förundersökning hos polisen har lagts ned. Det är tillräckligt att det finns en konkret omständighet som talar för en framtida risk, vilket innebär att det inte behöver vara utrett att ett förhållande som kan utgöra en risk för att barnet far illa faktiskt kommer att inträffa. I riskbedömningen ska det fästas avseende vid de allvarliga negativa konsekvenser som våld

i olika former kan få för barns utveckling på både kort och lång sikt.

LÄS VIDARE:

[Prop. 2024/25:10 Tryggare hem för barn](#)

[Prop. 2005/06:99 Nya vårdnadsregler](#)

Kaldal, A. (2010) Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål. Jure.

NJA 2023 s. 1018 "Risken för bortförande II".

Konsekvenserna av barns våldsutsatthet

Om våld riktas direkt mot barnet kan det i det korta perspektivet innebära fysiska skador mot barnet och även en risk att barnet dör. Förutom den akuta faran det kan innebära för barn att utsättas för våld, är våldsutsatthet en risk för barns fysiska och psykiska hälsa och utveckling på både kort och lång sikt. Utsattheten är en risk oavsett om det handlar om en enstaka våldshändelse eller omfattande och systematiskt våld. Barn som utsätts för våld av sina omsorgspersoner har en ökad risk att utveckla beteendemässiga och emotionella problem som ångest, ilska eller ängslighet. Långsiktiga konsekvenser för barn som upplever eller utsätts för våld kan vara sämre psykisk hälsa och sämre skolresultat utifrån att det är en stark stressfaktor för barn att leva i våldsutsatthet. Ett litet barn är särskilt sårbart för våldsutsatthet då det bland annat kan påverka hjärnas utveckling. En våldshändelse som är skrämmande för barnet kan även leda till så kallat posttraumatiskt stressyndrom, PTSD. Våldsutsatthet i barndomen kan få konsekvenser för vuxenlivet i form av kriminalitet, missbruk, arbetslöshet, självskadebeteende, våldsutövande eller våldsutsatthet.

LÄS VIDARE:

[Sveriges Kommuner och Regioner \(2020\) Barn som upplever våld – Att stödja och bedöma föräldrars omsorgsförmåga](#)

Eriksson, M. & Börjeson, M. (red.) (2025) Våld i nära relation – Barncentrerade och samordnade interventioner. Studentlitteratur.

WEBBUTBILDNINGAR:

[Barnafrid – Basprogram om våld mot barn och unga](#)

[Brottsoffermyndighetens webbutbildning Barn i rättsväsendet](#)

Särskilt om sakkunnigutlåtande

Om det i ett mål om vårdnad, boende eller umgänge är nödvändigt för att bedöma risken för att barnet far illa, ska rätten hämta in ett sakkunnigutlåtande från en legitimerad psykolog (6 kap. 19 a § FB). Bestämmelsen tar sikte på särskilt komplicerade eller svårbedömda fall. Den sakkunnige bör ha gedigen klinisk erfarenhet inom barn- och ungdomspsykiatri. Bestämmelsen, som trädde i kraft 1 januari 2025, syftar till att skärpa domstolens utredningsskyldighet och betonar vikten av ett fullgott underlag för att kunna göra en korrekt riskbedömning. Möjligheten syftar enligt förarbeten främst till att ge domstolen en fördjupad förståelse av barnets situation utifrån barnets perspektiv. Det kan till exempel handla om mål där det finns uppgifter om våld och barnet uttrycker en ovilja att träffa en förälder. Utlåtandet kan då lyfta betydelsen av barnets reaktioner efter tidigare kontakt med föräldern.

LÄS VIDARE:

[Prop. 2024/25:10 Tryggare hem för barn](#)

Barnets grundläggande rättigheter

Bedömningen av vad som är bäst för barnet kan även ta sin utgångspunkt i uppräkningslistan av barnets grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1–2 §§ FB samt de rättigheter som följer av barnkonventionen. 6 kap. 1 § FB föreskriver bland annat att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. I 6 kap. 2 § FB uttalas bland annat att vårdnadshavare svarar för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter samt ska bevaka att barnet får tillfredställande försörjning och utbildning.

LÄS VIDARE:

[Prop. 2005/06:99 Nya vårdnadsregler](#)

Omsorgsförmåga påverkar barns utveckling

Får barnet inte tillgång till trygga och stabila uppväxtvillkor finns risk för ogynnsam utveckling hos barnet. Detta kan beskrivas som utvecklingsrisker, det vill säga hur olika faktorer, hos barnet själv, i familjen och i omgivningen, kan påverka barnets utveckling över tid. Föräldrars omsorgsförmåga är av stor betydelse för barnets utveckling. För barn som utsatts för våld kan våldets negativa konsekvenser i form av rädsla, otrygghet och hjälplöshet hos barnet ställa särskilda krav på föräldrars förmåga till omsorg. Våldsutsatta barn behöver trygghet, möjlighet till återhämtning och stöd i sin utveckling för att kunna bearbeta svåra upplevelser. Får barn inte hjälp att bearbeta traumatiska upplevelser kan skadorna och konsekvenserna av våldet finnas kvar under lång tid.

LÄS VIDARE:

[Sveriges Kommuner och Regioner \(2020\) Barn som upplever våld – Att stödja och bedöma föräldrars omsorgsförmåga](#)

Våldsutövande är en brist i omsorgsförmågan

Att utöva våld mot den andra föräldern och barnet är ett uttryck för brist i omsorgsförmågan om barnet. Det är också en brist att inte ta ansvar för våldsutövandet och konsekvenserna som det medför för barnet. När det gäller omsorgsförmågan hos föräldrar som utövar våld mot den andra föräldern finns det framför allt forskning om pappor. Den visar att våldsutövande pappor kan ha en auktoritär föräldrastil, vara känslomässigt otillgängliga för barnen och ha bristande förståelse för barnens utvecklingsnivå. En annan problematik hos våldsutövande pappor är självcentrering, vilket ofta innebär en uppfattning om att barnen och även partnern ska vara tillgängliga för deras egna behov. De kan efter en separation använda barnen för att utöva kontroll och våld mot mamman, så kallat eftervåld, vilket ibland kan vara motivet till kontakt med barnen.

LÄS VIDARE:

Hultman, O. (2025) Att utreda våldsutövande pappors omsorgsförmåga. I Eriksson, M. & Börjeson, M. (red.) Våld i nära relation – Barncentrerade och samordnade interventioner. Studentlitteratur.

Vårdnad

På talan av båda föräldrarna, eller en av dem, kan rätten besluta att föräldrarna ska ha gemensam vårdnad om barnet eller att en av dem ska ha ensam vårdnad. Vid bedömningen ska rätten, utöver att beakta vad som är bäst för barnet, fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet (6 kap. 5 § FB). I förarbeten uttalas att det i en situation där det förekommit våld eller annat övergrepp från en förälder i de allra flesta fall är bäst för barnet att den föräldern inte får del i vårdnaden. En förälder som gjort sig skyldig till övergrepp mot barnet eller någon annan i familjen kan svårigen tillgodose barnets behov av trygghet och omsorg inom ramen för gemensam vårdnad.

LÄS VIDARE:

[Prop. 2020/21:150 Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister](#)

Gemensam vårdnad och kontakt med båda föräldrarna är gynnsamt för de barn som har två föräldrar som sätter sitt barns behov främst och som har låg förekomst av föräldrakonflikter. De föräldrarna hamnar sällan i tvister i domstol. I mål om vårdnad, boende och umgänge är uppgifter om våld mot en förälder, vanligtvis mamman, och barn vanligt förekommande. Dessa barn har minst en förälder som är olämplig som vårdnadshavare utifrån att föräldern utövar våld eller har andra svårigheter som gör att den inte har förmåga att sätta barnets behov främst. Gemensam vårdnad mellan föräldrar som har svåra konflikter kan vara skadligt för barns hälsa och utveckling.

När den ena föräldern utövat våld fortsätter ofta våldet efter separationen, så kallat eftervåld. Gemensamma barn kan användas för att behålla kontrollen över den våldsutsatta föräldern. Samarbete och gemensam vårdnad kan vara direkt olämpligt när det finns uppgifter om våld. Våldsutsatthet bör aldrig hanteras som konflikt och samarbetssvårigheter eftersom det medför att uppgifter om våld eller övergrepp förminskas

eller osynliggörs. Ett sådant synsätt bortser från det ojämlika maktförhållandet som finns där en part utsätter den andra för våld.

· LÄS VIDARE:

· [Skoog Waller, S. \(2022\) Utan mig är du helt ensam. Högskolan i Gävle](#)

· [Norlén, A. \(2024\) Children's Health Matters in Custody Conflicts – What Do We Know? I Kaldal, Hellner & Mattson \(red.\) Children in Custody Disputes. Palgrave Macmillan](#)

Boende och umgänge

Barnkonventionen slår fast att barn har rätt till en nära och god kontakt med båda sina föräldrar om det inte strider mot barnets bästa (artikel 9). Står barnet under vårdnad av båda föräldrarna, får rätten på talan av en av dem eller båda besluta vem av föräldrarna barnet ska bo tillsammans med (6 kap. 14 a § FB). Barnet ska ha rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med utom när det strider mot barnets bästa (6 kap. 15 § FB).

Risken att barnet far illa går före rätt till umgänge

Den 1 januari 2025 trädde lagändringar i kraft i föräldrabalken i syfte att stärka skyddet för barn mot våld och andra övergrepp. Skrivningen om att domstolen ska fästa särskild vikt vid barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna togs bort i 6 kap. 2 a § FB om barnets bästa. Ändringen innebär att risken att barnet far illa går före barns rätt till umgänge. Lagstiftningen tydliggör därmed att det finns situationer där barnet i regel inte ska ha kontakt med båda föräldrarna samt att barns rätt att skyddas från våld, kränkningar och andra skadliga ageranden alltid ska gå först. Umgänge får inte riskera att medföra rädsla, otrygghet eller psykisk ohälsa för barnet. Det är barnet som har rätt till umgänge och barnets intressen och behov ska vara avgörande.

· LÄS VIDARE:

· [Prop. 2024/25:10 Tryggare hem för barn](#)

Många barn har behov av en nära och god kontakt med sina föräldrar, dock inte alla barn. När en förälder utövat våld förbättras sällan barns hälsa och mående av kontakt eller umgänge med föräldern. Utöver risken att utsättas för nytt våld kan barnet vara rädd eller otrygg i kontakt med föräldern. Våldsutsatta barn behöver generellt mer trygghet, stabilitet och känslomässig lyhördhet än barn i allmänhet.

· LÄS VIDARE:

· [Jonhed \(Forssell\), A. \(2016\) Better safe than sorry?: quantitative and qualitative aspects of child-father relationship after parental separation in cases involving intimate partner violence](#)

· [Jämställdhetsmyndigheten \(2022\) Uppgifter om våld är inget undantag \(2022:1\)](#)

Skyddat boende och skyddade personuppgifter

Att umgänge inte ska ske om det strider mot barnets bästa gäller även då barnet befinner sig på skyddat boende eller har skyddade personuppgifter på grund av risk för hot eller förföljelse. Utöver att umgänge inte ska ske om det riskerar att skada barnet lyfts i förarbeten att det i sådana situationer skulle läggas ett stort ansvar på barnet att inte avslöja var barnet befinner sig. Umgänge skulle i många fall bli alltför påfrestande och därmed strida mot barnets bästa.

· LÄS VIDARE:

· [Prop. 2024/25:10 Tryggare hem för barn](#)

I april 2024 trädde lag om placering av barn i skyddat boende (2024:79) i kraft i syfte att stärka skyddet för barn som följer med vårdnadshavare till ett skyddat boende. Barn bedöms och beviljas insatsen individuellt. Lagen möjliggör bland annat att socialnämnden kan hemlighålla vistelseorten för den vårdnadshavare som barnet inte är placerat tillsammans med och fatta beslut om umgänge med vårdnadshavaren (5 kap. 4 § lag om placering av barn i skyddat boende). Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med insatsen, för att skydda barnet från en direkt eller indirekt risk för att barnets säkerhet äventyras eller hälsa

skadas, kan socialnämnden begränsa umgänge med en våldsutövande förälder. Det kan exempelvis handla om när föräldern misstänks för att ha utsatt barnet eller den andra föräldern för hot, våld eller andra övergrepp eller om det kan innebära hälsorisker för barnet att träffa en vårdnadshavare som barnet är rädd för. Socialnämndens beslut om umgängesbegränsning är inte bindande för domstolen i ett mål om umgänge, men måste beaktas vid en bedömning av om umgänge är förenligt med barnets bästa. Umgänge under barns vistelse i skyddat boende kan riskera att äventyra barnets säkerhet och kan vara en plattform för den våldsutövande föräldern att utöva fortsatt kontroll och fortsatt våld.

LÄS VIDARE:

[Prop. 2023/24:31 Stärkta rättigheter för barn och vuxna i skyddat boende](#)

Vid beslut om umgänge när en förälder har skyddade personuppgifter är det av vikt att ta i beaktande att barns umgänge med den förälder som utövat våld utgör en mycket stor risk för att den våldsutsatta föräldern och barnet blir röjda. Under dessa omständigheter läggs ett stort ansvar på barnet att inte berätta var de bor och inte heller avslöja något övrigt om sin livssituation. Våldsutövaren kan efter umgänge följa efter barnet tillbaka till dess vistelseort. Det är också många praktiska saker som kan röja vistelseorten, till exempel kvitton, påsar med logga m.m.

LÄS VIDARE:

[Jämställdhetsmyndigheten \(2022\) Skyddade personuppgifter – oskyddade personer \(2022:10\)](#)

[Jämställdhetsmyndigheten \(2023\) Att leva med skyddade personuppgifter – behovet av samhällets samlade stöd \(2023:04\)](#)

Umgängesstöd

Om barnet har behov av det kan rätten besluta att en person som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget, så kallat umgängesstöd (6 kap. 15 c § FB). Umgängesstöd syftar till att skapa förutsättningar för att umgänge på sikt ska kunna ske utan stöd och barnets bästa ska vara

avgörande. Umgängesstödet har inte till syfte att utgöra övervakning eller kontroll och umgängesstödjaren saknar mandat att fysiskt förhindra att barnet utsätts för bortförande eller annan kränkande behandling. En risk kan därför inte anses hanterad genom ett beslut om umgängesstöd. Om det, när rätten prövar umgängesfrågan, saknas utrymme för att förordna umgängesstöd för att barnet inte kan antas vara tryggt, innebär det i regel att något umgänge inte alls bör ske.

LÄS VIDARE:

NJA 2023 s. 1018 "Risken för bortförande II".

En svensk studie visar bland annat att alla socialnämnder inte har möjlighet att anpassa umgängesstödet till barnets behov, vilket innebär särskilda risker för våldsutsatta barn. För barn som upplevt våld kan umgänge med umgängesstöd innebära en stor otrygghet, tvärt emot vad som är avsikten.

Även en mindre studie pekar på att ärenden med våld kan utgöra en relativt stor del av den totala ärendemängden i en umgängesstödsverksamhet. Studien visar att domstolar i vissa fall underskattar risker och påfrestningar för de utsatta i ärenden med välgrundade uppgifter om våld.

LÄS VIDARE:

[Socialstyrelsen \(2013\) Familjerätt – Kommunernas arbete med umgängesstöd](#)

Bergman, A-S. & Eriksson, M. (2018) Supported visitation in cases of violence: Political intentions and local practice. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 32(3), 374–393.

Interimistiska beslut

Rätten får, om det behövs, besluta om vårdnad, boende eller umgänge för tiden till dess att frågan har avgjorts, och kan inhämta upplysningar från socialnämnden (6 kap. 20 § FB). Barnet ska som utgångspunkt ges möjlighet att uttrycka sina åsikter i de upplysningar som inhämtats. Ett interimistiskt beslut ska grundas på vad som är bäst för barnet.

Avsikten med ett interimistiskt beslut är att kunna fatta ett snabbt beslut så att barnet inte riskerar att fara illa och utgör därmed en möjlighet till skydd. I förarbeten nämns exempelvis att interimistiska beslut kan behövas om det framkommit misstankar om våld eller andra övergrepp som inte kan lämnas utan avseende eller en risk för att barnet olovligt kommer att föras bort.

LÄS VIDARE:

[Prop. 2020/21:150 Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister](#)

[Prop. 2005/06:99 Nya vårdnadsregler](#)

Indispositiva mål

Mål om vårdnad, boende och umgänge är indispositiva, vilket innebär att rätten har en skyldighet att se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir tillräckligt utredda. Det finns ett särskilt intresse i målen att tillvarata barnets bästa som därmed behöver utredas. Rätten får uppdra åt socialnämnden att utföra en utredning (6 kap. 19 § FB). Att rätten har ett fullgott beslutsunderlag kan enligt förarbeten vara avgörande för korrekta riskbedömningar och bedömningar av vad som är bäst för barnet. Det framgår av såväl svensk som internationell forskning att brister i att beakta risker förknippade med våld i vårdnad-, boende- och umgangesutredningar samt i de efterföljande besluten i domstol kan få allvarliga negativa konsekvenser för våldsutsatta föräldrar och barn.

LÄS VIDARE:

Ekelöf, P.O. m.fl. (2016) Rättegång I, 9 uppl. Wolters Kluwer.

[Jämställdhetsmyndigheten \(2022\) Uppgifter om våld är inget undantag \(2022:1\)](#)

Metoder för socialnämndernas riskbedömningar

MFoFs handlägningsstöd

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) har utvecklat ett handlägningsstöd för

socialnämndernas arbete med riskbedömningar i ärenden om vårdnad, boende och umgänge. Handlägningsstödet, som publicerades 2018, är inte en specifik metod eller ett strukturerat riskbedömningsinstrument utan en källa att beakta utifrån forskningen.

LÄS VIDARE:

[Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd \(2018\) Riskbedömning i utredningar om vårdnad, boende och umgänge](#)

Riskbedömningar som inkluderar ett barnperspektiv

Risk- och skyddsbedömningar för våldsutsatta barn (iRiSk) är ett forskningsbaserat strukturerat stöd för att genomföra professionella bedömningar av våld i nära relationer. Vid analys och riskbedömning utgår iRiSk från fem riskområden: våldsutövarens farlighet, barnets agerande, barnets perspektiv, utvecklingsrisker samt akut risk och behov av omedelbara insatser. iRiSk utgår därmed inte enbart från omständigheter som pekar på risk när det gäller våldets farlighet som kan kräva akuta skyddsinsatser. Det utgår också från barns rädsla, att barn kan försätta sig i farliga situationer när de ingriper för att stoppa våld, och tecken som visar att barnet drabbats negativt av våldet. Detta kan visa på att barnet är i behov av skydd från en våldsutövande förälder för att möjliggöra utveckling och återhämtning efter våldsupplevelser. Modellen har prövats i familjerättens utredningar.

LÄS VIDARE:

[Eriksson, M. \(2025\) Metodstödet iRiSk i utredningar vid socialtjänstens familjerätt – Pilotprojekt iRiSk-familjerätt](#)

Modellen Family Law Detection of Overall Risk Screen (FL-DOORS), är specifikt utvecklad för att stödja handläggare i att upptäcka och bedöma risk för barn och föräldrar i kontexten av skilsmässor och separationer. FL-DOORS bygger på forskning och kombinerar standardiserade frågeformulär med metodstöd för fördjupade professionella bedömningar och säkerhetsplaneringar. Föräldraversionen av FL-DOORS har översatts och genomförbarheten har prövats i en studie i Sverige, medan barnversionen ännu inte finns tillgänglig.

Riskbedömningsinstrument för partnervåld

FREDA, SARA och PATRIARK är strukturerade riskbedömningsinstrument utvecklade för att bedöma partnervåld. Dessa syftar till att bedöma våldsutövarens farlighet. Riskbedömningen tenderar då att bestå av en farlighetsbedömning med fokus på partnervåld, medan barnets direkta utsatthet för våld får mindre utrymme.

Samförståndslösningar

Barnets bästa ska vara avgörande även vid samförståndslösningar. Det är viktigt att bedömningen av barnets bästa redovisas vid samförståndslösningar.

Forskning visar att det finns en risk att samförståndslösningar är föräldracentrerade, att föräldrar kan känna sig pressade eller hotade att ingå överenskommelser som inte är till barnets bästa, att barnets åsikter inte beaktas samt att riskfaktorer förbises. Att få föräldrar att komma överens förutsätter att det finns ett jämlikt maktförhållande dem emellan. I situationer där den ena föräldern utövar våld mot den andra råder en maktobalans som föranleder att ett samarbete och en samförståndslösning dem emellan riskerar att ge uttryck för maktförhållandet, snarare än en faktisk vilja.

LÄS VIDARE:

- [Nylund, A. \(2024\) Nordic Family Mediation: Towards a System of Differentiated Services? I Kaldal, Hellner & Mattson \(red.\) Children in Custody Disputes. Palgrave Macmillan](#)
- [Jämställdhetsmyndigheten \(2022\) Uppgifter om våld är inget undantag \(2022:1\)](#)

På efterföljande sidor kan du ta del av en intervju med professor Maria Eriksson om risker för barns utveckling, samt en intervju med leg. psykolog och fil.dr Anna Norlén om allvarliga konsekvenser för barn som utsätts för våld i hemmet.

Risker för barns utveckling

”Barn i allmänhet mår bra av att ha kontakt med båda föräldrarna. Men för våldsutsatta barn kan vi inte utgå från att de mår bra av kontakt med den våldsutövande föräldern.” Det säger Maria Eriksson, professor i socialt arbete vid Marie Cederschiöld högskola, som länge forskat om barns utsatthet för och upplevelser av våld i nära relationer.

Det är väl underbyggt i forskning att det generellt är positivt för barn med separerade föräldrar att ha kontakt med den förälder de inte bor med. Men det är inte givet att barns hälsa och mående förbättras i relation till att de har kontakt med en förälder som utövat våld. En svensk forskningsstudie¹ följde under ett år barn som upplevt våld. Majoriteten av barnen hade kontakt med den våldsutövande föräldern efter att föräldrarna separerat. Studien visar på en våldsrelaterad omsorgssvikt hos föräldern.

– Papporna i studien, som stridit för barnen i rätten, beskrevs av barnen som oansvariga och ointresserade när de väl fått beslut om umgänge. Barnen var

osäkra på om deras pappor verkligen ville umgås med dem eller om det bara handlade om att de ville ha umgänge för att straffa mamma, säger Maria Eriksson.

Stabilitet och förutsägbarhet

Forskning visar att barn behöver stabilitet för att utvecklas på bästa sätt, och att våldsutsatta barn behöver mer stabilitet jämfört med barn som inte lever med våld.

– Barn som upplevt våld bär på en grundläggande otrygghet. De har varit med om skrämmande situationer som är oerhört belastande och svåra att förstå för ett litet barn; situationer där den som tröstar inte har kunnat finnas där och den som utövar våld inte ser barnet utan är upptagen av sitt våldsutövande, så

barnet blir övergivet, säger Maria Eriksson.

Erfarenhet av övergivenhet i svåra situationer bär barnet med sig i livet. Det gör att omsorgssituationen därefter behöver vara särskilt stabil och förutsägbar. Det är viktigt att ta hänsyn till i vilken grad barnet upplever att det finns en förälder som är barnets trygga bas och som finns där för barnet. Ett otryggt beslut om vårdnad, boende och umgänge kan förstöra en trygg tillvaro.

– Att rycka bort barnet från den förälder som är barnets primära anknytningsperson kan få oerhört allvarliga konsekvenser just för våldsutsatta barn. Studier visar att barn som upplevt våld, som har åtminstone en trygg anknytningsperson, i

¹Jonhed (Forssell), A. (2016) Better safe than sorry?: Quantitative and qualitative aspects of child-father relationship after parental separation in cases involving intimate partner violence. Diss. Örebro: Örebro universitet.

mindre grad utvecklar symptom på traumatisering eller beteendeproblem, säger Maria Eriksson.

Känslomässig omsorg

Alla barn behöver känslomässigt inkännande och lyhörda föräldrar, men barn som upplevt våld behöver det extra mycket. De behöver omsorgspersoner som kan sätta sig in i barnets upplevelse av våldet och hur våldet påverkat barnet. Omsorgspersonerna behöver också kunna hjälpa barnet att skapa mening av sin egen historia, inklusive våld och skrämmande händelser.

– Om man som förälder och våldsutövare förminskar våldshändelsen eller förnekar det barnet upplevt blir det oerhört problematiskt för barnet, säger Maria Eriksson.

Alla barn utvecklar inte tydliga tecken på att ha farit illa av våldet. Men många barn utvecklar olika slags problem. Det kan handla om utåtagerande beteenden, depression, självskadebeteenden eller traumasymtom. En del barn utvecklar flera av de nämnda problemen.

– Att motarbeta barns möjligheter till hjälp efter våldsutsatthet, för att man som förälder inte vill tillstå att man använt våld, är en stor brist i omsorgsförmågan, säger Maria Eriksson.

Utvecklingsrisker

iRisk är ett metodstöd för att bedöma risker för barn när en omsorgsperson utövar våld i familjen. Metodstödet lyfter hur respektive förälder kan motverka utvecklingsrisker för barnet. Det handlar om på vilket sätt respektive förälder bidrar till stabilitet, trygghet och känslomässig

omsorg, och hur föräldrarna hanterar barnets symptom av våldsutsatthet och hjälper barnet att skapa mening.

Det är föräldrarna som sätter villkoren för barnets uppväxt, och som ytterst har betydelse för barnets möjlighet till återhämtning efter våldsutsatthet.

– Därför är utvecklingsrisker för våldsutsatta barn en väldigt viktig aspekt att beakta när man bedömer en förälders omsorgsförmåga. Om omsorgspersoner saboterar barnets möjlighet att få hjälp och stöd blir det en utvecklingsrisk för barnet, säger Maria Eriksson.

Om man som förälder och våldsutövare förminskar våldshändelsen eller förnekar det barnet upplevt blir det oerhört problematiskt för barnet.

Barns rätt till utveckling

Vid bedömning i mål om vårdnad, boende och umgänge ska domstolar enligt föräldrabalken beakta barnets hela situation, barns förhållanden och barns rätt till en trygg uppväxt.

– Det gäller även barns rätt till utveckling, skydd och rehabilitering och det är där perspektivet om utvecklingsrisker kommer in. Det är viktigt att inte tappa det perspektivet i en helhetsbedömning av barnets bästa – då missas en viktig del i bedömningen. Att ta hänsyn till risker för barnets utveckling är en del av empirisk forskning om våldsutsatta barn. Juridiken och förarbeten bygger på kunskap och forskning, säger Maria Eriksson.

Brister i omsorgsansvaret

Vilka konsekvenser det kan få för barn att bo eller ha umgänge med en våldsutövande förälder beror på hur den våldsutövande föräldern fungerar.

– Det finns mest forskning om våldsutövande föräldrar som är män och pappor. De visar att dessa pappors omsorgsansvar för barn inte alltid fungerar då de ofta är självcentrerade och upptagna av sina egna behov, säger Maria Eriksson.

Vid bedömning av risker är det viktigt att förhålla sig till om det finns en risk för att barnet utsätts för våld på nytt; farligheten. Men det är också av vikt att förhålla sig till om barnets kontakt med föräldern blir problematisk, till exempel om barnet är rädd för föräldern.

– Att utsätta barn för umgänge med en förälder som barnet är rädd för kan undergräva barns rätt till återhämtning, genom att upprätthålla barnets rädsla, men även genom att våldsutövaren förnekar barnets upplevelse, talar om för barnet att det ljuger om våldet och ger barnet felaktiga bilder av det som har hänt. Föräldern kan också brista i omsorgen på andra sätt.

Det är inte säkert att den våldsutövande föräldern klarar av att tillgodose behoven hos ett barn som utsatts för våld.

– Vi behöver se de värsta konsekvenserna då det finns barn som blivit mördade vid umgänge med en förälder. Vi behöver se på vilket sätt kontakt med en förälder skapar möjlighet för barnet att utvecklas överhuvudtaget, säger Maria Eriksson.

Riskbedömningsmetoder

Domstolar behöver ha kunskap om hur riskbedömningsmetoder är uppbyggda, om deras struktur och systematik, för att kunna värdera vad slutsatserna från olika metoder innebär. Vissa metoder för att bedöma risk är av instrumentkaraktär och andra metoder bygger på en kvalificerad, professionell bedömning av socialarbetaren.

– Det finns en tendens att tro att riskbedömningsinstrument som till exempel FREDa och SARA på ett enkelt sätt bygger på uppgifter från en part. Men det är inte uppgifterna som är fokus i riskinstrumentet, utan själva riskfaktorerna, säger Maria Eriksson.

– Idag finns inga riskbedömningsinstrument om våldsutsatta barn som används i svensk socialtjänst. Med partnervåld har vi kommit lite längre, men barnet och barnets upplevelse vägs sällan in. Det finns inga instrument som mäter hur rädda barn är. Om underlag från socialtjänsten ska användas behövs kunskap om hur socialtjänsten arbetar och vad de olika metoderna innebär, annars kan de vara svåra att

värdera i rätten.

Handläggningsstödet som familjerätten använder från Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd är en viktig källa att beakta utifrån forskningen, men det är inte ett riskbedömningsinstrument. Det bygger inte heller på barns röster och barns perspektiv.

– Om barn inte kan komma till tals med sitt eget perspektiv på frågor om rädsla och maktlöshet blir det en indikation på risk i sig själv. Vi kan då inte veta hur rädd, eller trygg, barnet känner sig. Då får vi utgå från den generella kunskapen från forskning; att våldsutsatta barn är rädda. I stället för att utgå från att barnet är tryggt och glatt så länge inget annat anges, behöver vi utgå från att barnet är otryggt och rädd så länge inget annat anges, säger Maria Eriksson.

Barns delaktighet

Ur ett riskbedömningsperspektiv är det viktigt med barns delaktighet i vårdnad-, boende- och umgänges mål när det framkommer uppgifter om våld. Utöver att barn har rätt till delaktighet i alla beslut som rör dem, är delaktigheten av betydelse i relation till domstolens beslut i målen. Rätten behöver våga lyssna på hur ett visst beslut faktiskt blir för det enskilda barnet.

– Ofta har barn en mer realistisk idé och kunskap om sina föräldrars förmågor och brister. Så barnets bedömning om föräldrarnas förmåga att förändra sig är ofta mer realistisk än den vuxnes, säger Maria Eriksson. •

LÄS MER:

Jonhed (Forssell), A. (2016) Better safe than sorry?: Quantitative and qualitative aspects of child-father relationship after parental separation in cases involving intimate partner violence. Diss. Örebro: Örebro universitet, Institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete.

Eriksson, M., Broberg, A.G., Hultmann, O., Chawinga, E. & Axberg, U. (2022) Safeguarding children subjected to violence in the family: Child centered risk assessments. International Journal of Environmental Research and Public Health 19(21), 13779.

Eriksson, M. & Börjeson, M. (red) (2025) Våld i nära relation: Barncenterade och samordnade interventioner. Lund: Studentlitteratur.

Eriksson, M. & Näsman, E. (2011) När barn som upplevt våld möter socialtjänsten – om barns perspektiv, delaktighet och giltiggörande. Stockholm: Gothia.

Persdotter, B., Eriksson, M. & Kassman, A. (2024) SAVE-studien 2023 i en nationell kontext – ett forsknings- och utvecklingsprojekt om barnavårdsutredningar efter anmälan om misstänkt våldsutsatthet. Karlstad: Karlstads universitet, FoU Valfärd Värmland 2024:1.

Anna Norlén. Foto: Hanna Källebo Neikter.

Allvarliga konsekvenser för barn som upplever våld i hemmet

Bland det allvarligaste ett barn kan vara med om är att bli utsatt för våld av sina närmaste, eller att uppleva våld mot en förälder eller annan närstående. Det säger Anna Norlén som är leg. psykolog och leg. psykoterapeut med inriktning på barn och unga, doktor i psykologi, samt verksamhetschef och rektor på Ericastiftelsen.

A

Anna Norlén undervisar på Domstolsakademin där hon möter företrädare för rättsväsendet.

I undervisningen belyser hon vad som är viktigt att tänka på i mötet med barn och unga som upplever våld i hemmet.

– Våld kan förekomma i flera olika former och är alltid potentiellt skadligt för barn och unga på alla livsområden. Många undrar varför inte våldet har märkts eller framkommit tidigare, men barn berättar sällan spontant om våld eller andra allvarliga problem i familjen. Förövare eller föräldrar berättar som regel inte heller självmant och de söker sällan hjälp. Våld är därför ofta en familjehemlighet, säger Anna Norlén.

Ofta flera former

När man använder termen våld som paraplybegrepp finns det

en risk att tankarna dras till fysiskt våld och att det osynliggör psykiskt våld, försummelse och sexuellt våld.

– I arbetet är det bra att veta att de olika formerna av våld ofta förekommer tillsammans. Är det någon i familjen som är utsatt för fysiskt våld finns det risk för att barnet till exempel har försumrats eller bevittnat våld, säger Anna Norlén.

Barns berättelse blir osynliggjord

Det kan vara svårt för vuxna att sätta sig in i barns upplevelse och position. Det kan leda till att ett barns berättelse om våld blir osynliggjord eller bagatelliserad.

– Studier visar att vuxna kan ha svårt att ta till sig när ett barn berättar om våld. Vuxna har ofta lättare att förstå andra vuxnas perspektiv. Det kan även uppstå när man inte pratar direkt med

barnet, till exempel vid en utredning, säger Anna Norlén.

Våld skapar lidande

Barn och unga som upplever våld i hemmet påverkas negativt både på kort och lång sikt. På kort sikt kan våldsutsatthet exempelvis yttra sig som problem i barnets beteende. Utåtriktad problematik kan visa sig som utbrott och bråkighet samt sociala problem i relation till både kompisar och andra. Inåtvänd problematik kan visa sig som nedstämdhet, depression, oro, avskärmning eller självskadebeteende. Inlärnings- och skolproblem är vanliga hos våldsutsatta barn och unga, liksom att de kan upplevas som krävande, svåra att förstå sig på eller att göra nöjda.

– Oavsett problematik kan det leda till olika svårigheter och

lidande för barnet och inte sällan även för omgivningen, säger Anna Norlén.

På lång sikt innebär våldsutsatthet en ökad risk för en destruktiv social utveckling och kriminalitet. Det finns också en ökad risk för missbruk och allvarlig psykisk ohälsa, även om det ibland inte yttrar sig förrän efter fem, tio eller tjugo år.

”

Är ett barn rädd för någon kommer det att påverka barnets hälsa, utveckling och mående här och nu.

Flera riskfaktorer allvarligast

Allvarligast är situationen och riskerna både på kort och lång sikt för de barn och unga som lever med flera riskfaktorer. Det får ofta stora konsekvenser för barn att växa upp i en familj där de vuxna har problem med psykisk ohälsa, missbruk och dålig ekonomi och där det förekommer våld i nära relationer.

Omständigheter som ofta förekommer samtidigt.

– Samma ökade risk gäller fysisk ohälsa. Vi vet att omfattande våldsutsatthet tidigt i barndomen är en riskfaktor som tycks kunna leda till sårbarhet i immunsystemet och öka risken att på sikt utveckla fysiska sjukdomar, säger Anna Norlén.

Kan få motsatt effekt

Anna Norlén framhäver att för barn är det som händer i det korta perspektivet, här och nu, av större betydelse än det som kan hända i framtiden.

– Inom rättsväsendet tänker man ofta vid beslut om umgänge att om barnet är rädd för sin pappa nu så *behöver de träffas*, eftersom vi vill att hen ska ha bra kontakt med sin pappa i framtiden.

Det är en ganska vanligt förekommande tankekurva säger Anna Norlén, där man tar sikte på ett mål som kanske är lovvärt men ordnar en situation som får motsatt effekt för relationen. Är ett barn rädd för någon kommer det att påverka barnet hälsa, utveckling och mående här och nu.

– Istället skulle man behöva tänka: ”Vi vill att hen ska ha en bra kontakt med sin pappa i framtiden, så vi ska lyssna noga på att hen är rädd nu och inte vill. Hur ska vi jobba med att öka barnets känsla av trygghet?”

– Tvång är inte en framkomlig väg här och gynnar inte utveckling av goda relationer, säger Anna Norlén. •

LÄS MER:

Norlén, A. (2024) Children's Health Matters in Custody Conflicts – What Do We Know? I Kaldal, Hellner & Mattson (red.) Children in Custody Disputes. Palgrave Macmillan.

